

многим питањима није могао да дође до онако поузданих резултата као у прећашњим одељцима, ипак се из овога одељка јасно виде ове ствари: 1) да су историјске традиције српске, 2) да становништво у целој области има духовну културу која је несумњиво српска (слава, гусле и многе обичаје) и 3) да су, нарочито код старије генерације, била развијена извесна национална осећања која су српска. Та осећања сачувана су и у бугарском делу области. О њима је г. Николић донео несумњиве потврде. Вредност ових података појачава то што писац износи факта онака каква их је сам чуо и видео, без икаквих даљних дедукција.

Ј. ДЕДИЈЕР.

НОМЕНКЛАТУРА БАЛКАНСКОГ ПОЛУОСТРВА.

СЛУЖБЕНА НАЗВАЊА ОБЛАСТИ И МЕСТА У НОВООСВОЈЕНИМ КРАЈЕВИМА.

У „Српским Новинама“ од 27. августа 1913. год., бр. 186. публикован је краљевски указ од 24. ист. м. о административној подели нових крајева. У њој се налази много изопачених географских назива и сасвим погрешних назвања поједињих срезова и места. Ми, међутим, немамо потребе преиначавати српска и словенска имена градова и крајева по Старој Србији и Македонији. Могу се толеријати и дијалекатска одступања од књижевног језика у тим називима, као што се толеријају јекавска имена у западним крајевима (Косјерић, Пријепоље, Сјеница) или друга као Жлине, Кална источних крајева Србије у старим границама. Места, дакле, треба звати онако како их народ, сами мешгани зову. Тих изопачавања имена из незнашања било је и у старим границама и обично службени називи одрже превагу над правима. Тако се данас опште вели Јагодина а не Јагодна, како то место сада само околни сељаци зову и како су га и наши стари звали (1398. год. у Јагодној, тако и 1411). Исто је такостало Неготин место Неготина, затим Врања место Врање, како мештани кажу и како средњевековни извори зову и место и жупу око њега („село Горње Врање“, „село Доње Врање“, „у Горњем Врањи“, „по Врању“; само једаред жупа „Врањи“). Једино је службени назив Ужице (fem. pl., у Ужицама) надвладан од народног Ужице (neutr. sing., у Ужицу).

После овога указа, у „Предлогу Закону о присаједињењу Старе Србије Краљевини Србији и о управи у њој“ који је министар спровео Скупштини 12. дец. 1913. год. без мало су све грешке из ранијег указа исправљене, могуће баш и по овоме чланку који је један од меродавних извелео да у рукопису прочита. Ипак чланак неће бити беспредметан, јер остала

власти, нарочито војне, зову све по старом, и што се у јавности врло често по овом предмету јављају предлози сасвим безразложни, неумесни па чак и наопаки који иду на то да се још веће грешке праве или квари и оно што ваља. У једном дневном листу недавно један гимназијски професор који о свакој ствари има своје мишљење предлаже да се каже велески а не велешки. Један опет предлаже да се име вароши Ђевђелије измени у Ђорђелија.

У поменутом указу од 24. авг. спреко место преспанској среза у битољском округу зове се *Ресан*. Стари су писали Ресњь, од чега у месном македонском има Ресен а у књижевном Ресан. Требало би, дакле, оставити *Ресен* (у Ресену). Законски предлог од 12. дец. оставио је по старом, а у указу о местима од 23. јан. ов. г. вели се Ресен.

У истом округу има срез *Прилипски* са средиштем у *Прилипу*. То је по икавском или западном изговору и дошло је из народних песама из којих огромна већина Срба за тај град и зна. Стари су писали Прилјп и треба, пошто је код нас службена екавштина, срез *Прилелски* и град *Прилей*, како и мештани данас кажу и како су и наши стари изговарали (једаред, 1308. год., *castrum Prilep*).

Даље, у битољском округу наводи се срез *флорински*, по оближњој вароши која је остала преко границе. Ту варош Грци и Турци зову Флорина, наши међутим саплеменици веле Лерин. Стари наши називали су и град и жупу око њега Хлерин — (градъ Хлеринъ код архиепископа Данила и у Душановим повељама ман. Трескацу из 1335—1336). Тако су је онда звали и странци *φρονθόν, πόλις Χλεορηώς* код Кантакузена). Треба, дакле, *хлерински* или *лерински*, а не *флорински*. У пројекту законском од 12. дец. срез је добио сасвим друго име — *мориховски*, по области коју захвати. То је најбоље назвање и само би боље било рећи *муриховски*, како се у народу зове, док је у литератури одомаћено Морихово, по турској форми Морихова.

Окружно место *Кавадар* треба звати *Кавадарце* или *Кавадарци*, како се тамо каже, а не по турски Кавадар.

Срез у томе округу валандовски доцније је назван *дојрански*, пошто је средиште премештено у *Дојран*. Дојран и дојрански је добро и тако треба да остане, а не како предлаже неко у једном дневном листу Дорјан и дорјански, као да је тобож оно прво по турски а ово би друго било по српски. Наши тамо често кажу и Поленин.

Други срез у истом округу *неготински* много боље би било назвати, по крају, *штиковски*. Нови законски пројекат је све ово исправио: округ се зове тиквешки, тако и стари неготински срез, а окружна варош Кавадарци. Али остала надештва продужују и даље по старом: „судија у Кавадару“. Варошицу Неготин требало би назвати „Вардарски Неготин“,

за разлику од Неготина код Дунава. Апсурдно је писати: „Неготинска (вардарска) поштанско-телеграфска станица“.

У округу кумановском ранији срез кумановски законски пројекат назива *Жеглиговски*, по старој жупи Жеглигову, како се тај крај звао до турског освојења.

У Косовској Митровици формиран је нов округ, назван, по оближњем граду, *звечански*. Срез пак се зове *мишровачки*. Тако не ваља, већ треба називати *Косовска Митровица*, за разлику од мачванске или *Митровица на Љбуру* за разлику од *Митровице на Сави* (прво би било српскије, друго више по страном). Законски пројекат једаред каже Косовска Митровица, једаред само Митровица, а указ о местима Митровица Косовска. Најбоље је „Косовска Митровица“.

Место ранијег пљеваљског округа дошао је пријепољски округ и у овом срез *милошевски*, по оближњем старом манастиру. Народ данас тај манастир зове Милошева, а стари извори редовно Милешева, те би, држим, боље било срез звати *милешевски*.

Стари приштински округ назван је, сасвим умесно, *коцовски*. Срез је назват *грачански*, што је погрешно већ би требало *грачанички*, али би најбоље било, по вароши, *приштевски*. Приштински је погрешно већ треба приштевски, како народ тамо каже и како су и средњевековни Срби говорили (око 1318. год. пут приштевски, 1389/1402. год. приштевски ћефалија, 1405. и 1417. царина приштевска).

У истом округу има срез *гиљански* и место *Гиљан*. Народ данас вели Гиљане или Гњилане; Гиљан је турски. Стари су говорили Гнивљани или Гниљани (обоје из 1389/1402. г.). Дакле, може и *Гиљане* (у Гиљанима) и *Гњилане* (у Гњиланима; од гњио: села Гњила, Гњилишта), али никако Гиљан. Законски пројекат поправио је име срезу, а и вароши до пола („у Гњилану“).

Назив округ и срез *скойљански* веома вређа уво (скопљанска улица, скопљанска гимназија, скопљанско позориште). Треба *скойски*, како се у народу каже (скопско вино). Немањићски су Срби говорили Скопје (обично „град славни Скопје“) и скопски (скопска област, скопска страна). Нови пројекат исправља име и срезу и округу али долаје једну нову грешку: срез *велески* место *велешки*, како је пре било и како је требало и да остане. Остало министарства зову погрешно по старом:

¹ Присвојни приједви од географских имена често су специфични и треба их нарочито знати (Гацко—гатачки, Јадар—јадрански, Свилајева—свилајушки, Умка—умљански, Гроцка—грочански, Прокупље—прокупачки и т. д.). Слушао сам да је једаред пре више година расписом тражено од општина да свака јави имена својих села и присвоји приједве од њих изведене. То не би било лоше учинити и за нове крајеве. У једном истом броју „Српских Новина“ срез у Струги зове се „струшки“, а царинарница у истом месту „струганска“.

скопљанска царинарница, скопљанска поштанско-телеграфска станица, пореско одељење скопљанско.

У округу тетовском наводи се срез *бродски* са срским местом Брод. И у старим и у новим границама често се срезови и окрузи зову по области коју захватају. Према томе би овај срез требало назвати *поречки*. И данас се тај крај зове Пореч. У средњем веку се звао Поречка Земља (код Данила) или Пореч (метоси у Поречи 1335/36.). Год. 1370. издао је краљ Вукашин једну повељу „у Поречи на Броду“, у овоме истом Броду који треба да буде средиште поречког среза. Један поречки срез већ има у Србији (крајин. округ) али имамо и два посавска, два моравска и два колубарска среза у разним окрузима.

У истом округу има срез *горњополошки* са срским местом Кичевом и *гостиварски* са средиштем у истоименој варошици. Ово је сасвим погрешно. Горњи Полог се у средњем веку звао крај око Гостивара а не око Кичева, док је Доњи Полог данашњи тетовски крај. С тога срез коме је Гостивар средиште треба назвати горњополошки, а срез око Кичева кичевски. И за немањићских Срба постојала је административна јединица Кичава, Кичавска Област и Кичавска Земља (они су говорили Кичава а не Кичево). У новом законском пројекту све је ово исправљено како треба. Кичевски је срез одузет од тетовског и пријат битољском.

У призренском округу срез *шариланински* боље би било звати *шарски* (шарски сир, шарске овце).

Штипском округу нови пројекат променио је, сасвим добро, име у *брегалнички*, по реци или за успомену на велику битку вођену на обалама те реке. У томе је округу срез ко-чански са средиштем у *Кочану*. Не ваља Кочан него Кочане или Кочани (п. р., у Кочанима). Овако данас народ каже, а то је и стара форма (год. 1337. 8 Кочњњх). У прој. закона већ је поправљено у Кочани.

У истом округу има срез радовишки са срским местом у *Радовишту*, и тако је добро. У једном дневном листу недавно неко очајнички тражи да се име месту промени у Радовић, како би tobож и било право име вароши, па га Бугари прекрстили у Радовиште. То не стоји, јер се место и раније звало овако (*Радоβίστον*, *Радоβόσδιον*), а врло много места у Српским Земљама, и у западним крајевима, имају завршетак ште, жде (В. Градиште, Горажде, Враниште, Баваниште и т.д.).

Срез коме је средиште варошица Св. Никола требало би, место *свето никольски*, назвати, по крају, *овчепољски*. Краљеви немањићски имали су своју „Овчепољску Област“, „Овчепољску Страну“ или „Овчепољску Земљу“. Нови пројекат већ зове овчепољски.

Исти пројекат формира у овом округу нов срез *царево-селски* са средиштем у Цареву Селу. Тај би се срез боље звао *пијанечки* или *пијаначки*, по области којој је средиште

Царево Село, а која се, истина, протеже и преко бугарске границе. И наши стари крајем 13. в. зову тај крај Пијанец (Краљ Милутин 1282. освојио: Овче Поље, Славиште, Злетово и Пијанец).

Формирајући нове дивизије, Министар Војни назива их: три по рекама (вардарска, брегалничка, ибарска), једну по области (косовска) и једну по главном граду (битољска). Ти су називи добри сем ибарске који не ваља, јер Ибар нема овамо тај значај као: Дрина, Тимок, Вардар, Брегалница. Много би боље било називање „Рашка дивизија“. Тим би се оживело једно старо звучно име које за мало није постало опште име наше нације. И новоформирани пукови и батаљони добили су географска имена. Од ових би требало променити: ибарски пук у рашки и батаљоне: приштински у приштевски, митровички у митровачки и, најзад, дебарски у охридски, јер му је тамо центар.

Често се пута овако кваре имена места и у дневним листовима и књигама. Данас, због кумановске битке, врло познато место *Нагорично* (тако се и данас зове, а тако и у изворима) често се погрешно зове *Нагоричани*. Исто се тако погрешно каже *Мердари* место *Мрдари*.

Много места у новим крајевима, нарочито вароши, имају, поред српских, и турска имена, било нарочита имена или на турски дотерана српска. Она ће се по времену заборавити. Ко, на пример, данас зна, сем историчара и географа, да се Пирот звао Шаркеј, Кладово Фетислам, Крушевац Алаџа-Хисар, Голубац Гергенџинлик? Ипак би се требало постарати да се што пре та турска избаце из поштанског саобраћаја, и са страних карата и књига. Таква су турска имена у новим крајевима: Tašlidža—Пљевља, Jenipazar—Нови Пазар, İpek—Пећ, Plava—Плав, Gjakova—Ђаковица, Prizrend—Призрен, Üsküb—Скопље, Kumanova—Куманово, Egri-Palanka—Крива Паланка, Kalkandelen—Тетово, Dibra—Дебар, Ochrida—Охрид, Monastir—Битољ, Perlepe—Прилеп, Krčova—Кичево, Köprülü—Велес, Istib или İstip—Штип. Иначе се још дуго ти називи могу повлачiti на картама, као што се и данас још може на лошијим картама читати: Serb. Morava и Bulgar. Morava. У опште би требало домаћа, словенска, називања форсирати противу страних (талијанских у Приморју). Али су код нас географска знања слабо распрострета и код образованијих класа, чак и у сравњењу са другим дисциплинама. Томе је узрок оскудица карата, атласа, Konversationslexikon-а, општа скучност прилика (новине кад говоре о догађајима у ком крају не доносе карата). Можда се с разлогом вели да је распрострањеност географских знања поуздана оцена за степен културе. У једној врло озбиљној и ученој књизи писано је да је ман. Св. Јоакима Саарандапорског „негде у косовском крају“. Кад је аутору речено да је код Криве Паланке, одговорио је „па то је једно исто“. Рат је у овом погледу извесно донео

много побољшања. Због овог слабог географског знања нашег света одржавају се туђа имена на штету наших. Често се и не зна да за поједина места имају домаћи термини. У једној сасвим озбиљној нашој књизи чувена битка код Виса (1866) описана је као битка код Лисе (тал. Lissa). Вино са тог острва звано је код нас „лиса“. У дневним листовима се може читати о каквом догађају који се десио у Spalato „у Италији“, Castel Nuovo и Херцег-Нови као две вароши, о томе како грчке трупе (у рату 1913) продиру уз „Стримон према Меленикону“ (уз Струму према Мелнику). За познати San Giovani di Medua има код Црногорца посрబљен назив *Медова*. На новој карти Балкан. П полуострва од В. Маринковића град Bakar у Хрватској означен је као „Букари“ (тал. Buccari). Од овог потпомагања словенских назвања не треба издвајати ни она у Бугарској (Плевен—Плевна, Шумен—Шумла, Рузе—Рушчук и др.).

О томе како треба транскрибовати латиницом наша географска имена нема никаква правила нити доследности код наших власти. Да ли да се за то употреби хрватско-српска латиница са њеним диакритичним знацима која се употребљава у картографији и страној научној литератури или француска ортографија? На железницама се транскрипција врши доследно француском ортографијом. Наша поштанска управа раније је искључиво употребљавала француску ортографију (Oujitzé, Knjajevatz), у последње време има и домаће латинице. Али правила у томе нема: често има мешавине у једној истој речи. Али је најнедоследније Министарство Народне Привреде. У такозваним недељним „извешћима о болести стоке“ читају се у једном истом акту једна имена транскрибована немачком ортографијом, разуме се, недоследном (Dobrijevatz, Boljevatz, Temnits, Vlasotintze). Њом је увек највише речи исписано. Онда долази француска ортографија (Plajané — Плажане, Poukovo — Пуково, Marchitj — Маршић, Radochine — Радошина). И, најзад, српско-хрватска латиница: Medvedja, Obrež, Pojate, Podujevo, Vranje, Skoplje. При транскрипцији имена Витејевац употребљене су истовремено све три ове ортографије — Vitézevatz. Како је, пак, транскрибована реч Штип не могу одредити (Chetip). Држим да би требало одлучно прићи домћој латиници која је са својим диакритичним знацима удешена за наш језик. Поводом анкете о наречју и писму у нашој књижевности која је, недавно покренута од стране уредника „Српског Књижевног Гласника“, универзитетски професор из Беча, Милан Решетар, у својем одговору по томе питању, замера нама „на истоку“ и одриче нам „добре намере“ према западном делу народа и општој заједници, кад види да пишемо Pachitch а не Pašić и на поштантским жиговима Beograde а не Beograd, Chabatz а не Šabac. „То су — додаје — ситнице, али нажалост врло много значе!“ (Српски Књиж. Гласник за 16. март 1914., с. 441—442). Што се тиче

незгода које би од тога биле за страну ширу публику којој је то писање непознато, њих у сваком случају мора бити, сем да за Немце пишемо немачки, за Французе француски, Енглезе енглески и т. д.

За наш језик имају удешене две врсте латинице. Једна старија, некад општа, која је службена у Хрватској, Далмацији, Босни и коју аустријски ќенералштаб употребљава за писање српских имена на картама (Valjevo, Knjaževac, Срприја, Каčак, Arangjelovac, Djevđelija или Gjevgjelija) и друга, млађа, коју је удесила Југословенска Академија у Загребу и која све више отима мања а у хрватској је науци готово сасвим преовладала (Vaļevo, Knaževac, Срприја, Каčак, Arandelovac, Đevđelija). Од њих две требало би претпоставити ову другу као краћу, прецизнију и естетичнију.¹

Сем вароши има доста и села где су јака арбанашка и турска насеља, као у пећском, Ђаковачком крају, затим око Велеса, Штипа и по Овчем Пољу, чија су ранија српска имена искварена дотеривањем на арбанашки или турски или и са-свим замењена новим страним називима. У овом би случају власти требале да претпостављају домаћа имена странима. За службена имена треба узети српска која се, истина, често само историјски знају. Таква су, на пример, села код Ђаковице Кrušaveš које се још у 13. в. помиње као Крушевац, Sermian — Сремљани, планина Bastriku m. Паштрик, Milaj m. Мишића, Dolj m. Дољанци, Gramaćel m. Грмоћело. У пећском крају: Groždec m. средњевековног Горажде, Roročna m. Броћна и др. У прешевском крају: Zibefče m. Жбевац, Mamalar m. Мамињци (Мамалар често у описима концентрисања прве армије за кумановску битку). Код Куманова: Baarakli m. Проевци, Bilanli — Бильановци, Rahmanli — Рамановци, Maršali — Мршевце, Bujkali — Буковце, Deli-Azizli — Деладерица, Aili-Fakli — Скачковци. У јужном делу Свчега Поља који је насељен Турцима сва села носе турске називе, али се за много од њих знају ранија српска. Тако се село Ajvanli звало пре Иванковац, а с. Татарли Милина. Та би старија имена требало повратити.² У Тиквешу су Турци звали Војшан село Војшинце, а Прождова с. Прждево. Стојаково код Ђевђелије звали су Турци Кумлукјој, Здеглаве код Охрида Издеглава, Башино Село код

¹ Пре неколико година питала је актом поштанска управа универзитетски Географски Завод да ли треба писати: Belgrad, Belgrade, Beograd или Beograde. Одговорено је да треба Belgrade или Beograd, што се није хтела немачка ортографија. Овде бих се и ја изузетно држал француске ортографије, само бих се задржал једино при писању Belgrade. Beograde је велико новачење. А изговор „Белград“ није стран него опет српски, старији, који је код странаца очуван а код нас измењен. Г. Цвијић је за то да се пише Beograd.

² Државни Савет у својим примедбама на помињати законски пројекат тражи да се за место Феризовић „оживи старо историско име Урошевац“. Историско име то није, јер га нема никаде забележеног. Указ о местима у Новим Крајевима од 23. јан. ов. г. већ је заменио име Феризовић називом Урошевац.

Велеса Пашакјој, Лапље Село код Приштине Кадикеј, Осаницу код Новог Пазара Чилерџик. Каткад су Турци, насељујући мухаџере, давали њиховим колонијама имена у част појединих султана. Тако су чинили у Новопазарском Санџаку, но тамо ти називи нису хватали корена. Али на Косову имају села: Азизије, Фатије, два села Орханије и три села која носе име Хамидије. Пехчево су Турци службено звали Османије.

У овоме посрблјавању не треба ипак претеривати. Код нас су чести повици у јавности што се једна станица код Београда зове Влашко Полье. То међутим не чини ништа. Код нас има врло много назива по страним народностима: Влах, Латинин, Роман, Сас, па онда Арнаут, Арбанас, Куман, Печенег, Мађар, Турчин, Хрват. И у новим крајевима има с. Бугариње код Куманова и с. Бугарићи код Косовске Митровице.¹ Та имена баш значе да су те народности у том крају стране, егзотичне. Тако има и назвања изведених од Србин на туђем земљишту. У Бугарској код Самокова има „Српско Село“, у Хрватској на Купи „Српске Моравице“². Позната је још варошица Срб у Хрватској. На Струми, у кланцу Кресни, има с. Србиново, Србинов Врх и место Србин ханлари (Србинови ханови). Код Бера има с. Сервохор (грчки: српско село).³ Има, истина, назвања изведених од речи Србин и у нашим земљама: код Гостивара с. Србиново, код Кичева с. Србица, код Врање брдо Српска Чука, код Призрена с. Србица, у Ђеклићима у Црној Гори „Срски Врх“ (у правој Црној Гори не каже се „српски“ него „срски“) и у Зети брдашце „Срска“. Овамо не треба прибрајати додатке „Српски“ уз многа села по Босни која се тако зову по православном становништву, за разлику од других села са додацима „латински“ или „турски“.

Василије Марковић.

ИСТОРИЈА И ДУШЕВНЕ ОСОБИНЕ ВАЖНИЈИХ ПОРОДИЦА.

Под овим насловом објављиваћемо кратке студије о историји и психичким особинама породица. У наслову је стављено важнијих породица само зато што оне држе до предака (махом више но остале), знају претке за неколико колена, њихов рад и њихове психичке особине. Али је од значаја исто испитати и за остале, нарочито за разгранате породице, и ако нису

¹ У делу Македоније који је припао Грцима има код Водена с. Бугарени.

² Оба су ова имена административним путем замењена другима.

³ Овамо када не иде име вароши Сервија у јужној Македонији, ма да су наши патриотски писци често склони да из ове сличности изводе закључке.